

УДК 78.07:141.132(043.5)

Цитування:

Зубай Ю. М. Творча діяльність Ісаака Берковича в контексті розвитку української фортепіанної музики (до 120 – річчя від дня народження композитора). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2022. №2. С. 181–187.

Zubay Yu. (2022). Creative activity of Isaak Berkovich in the context of the development of ukrainian piano music (to the 120th anniversary of the composer's birth). *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 2, 181–187[in Ukrainian].

Зубай Юрій Миколайович,
аспірант кафедри історії та теорії культури
Національної музичної академії України
ім. П. І. Чайковського,
викладач загального фортепіано фахового
коледжу Київської муніципальної
академії музики імені Р. М. Глієра
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1475-8368>
kmamglier@glieracademy.org

**ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ІСААКА БЕРКОВИЧА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОЇ ФОРТЕПІАННОЇ МУЗИКИ
(ДО 120 – РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ КОМПОЗИТОРА)**

Метою статті є узагальнена характеристика творчої діяльності Ісаака Яковича Берковича, українського композитора і педагога та її впливу на розвиток фортепіанної педагогіки для дітей. **Методологія дослідження** заснована на інтердисциплінарному підході, що виражає інтеграцію культурологічних, мистецтвознавчих, спеціально-історичних тощо, принципів та методів; основними принципами, які визначають авторський підхід, є: 1. принцип об'єктивності (з його позицій факти із життя та творчої діяльності митця свідчать про його внесок у розвиток культури, музичного мистецтва і педагогіки); 2. принцип історичності дозволив відтворити реальну картину життя і творчості І. Берковича; 3. принцип всебічності і комплексності визначив урахування різноманітних факторів і причин, які дають змогу цілісно схарактеризувати внесок цього митця в історико-культурну музично-педагогічну спадщину української культури, розглянутого в діахронному історико-культурному аспекті. Провідну роль в викладі матеріалу відіграє діяльнісно-структурний метод, який дозволяє детально дослідити творчу особистість піаніста-композитора-педагога; метод культурно-історичного аналізу дав змогу ретроспективно висвітити значення творчості Ісаака Берковича у розвитку української музично-педагогічної культури; методи біографістики, джерелознавства, хронологічний тощо, метод інтерв'ю, реалізовані в якості ретроспективного аналізу життя і творчості видатного діяча вітчизняної культури. **Наукова новизна дослідження** базується на первинному застосуванні різноманітних джерел (архівного характеру, засобами інтерв'ювання тощо), які мають суто авторський характер у контексті підсилення уваги до значення творчої діяльності Ісаака Берковича, українського композитора і педагога, в першу чергу, в зв'язку з відзначенням 120-річчя від народження митця і педагога. **Висновки** відображають внесок особистості І. Берковича в розвиток української музично-педагогічної культури, розглянутого як в ретроспективному аспекті, так і в світлі проєктивних можливостей щодо розвитку вітчизняної музичної культури (особливо, в музично-педагогічному сегменті) в сучасних умовах; підкреслюють новітній характер застосованих різновидових джерел, що дають змогу повноцінно висвітити творчий доробок митця та авторський досвід спілкування із його колегами та вихованцями.

Ключові слова: творча діяльність Ісаака Яковича Берковича, музика, музична культура, вікова педагогіка, історія музичної культури України.

Zubay Yuriy, graduate student of the Department of History and Theory of Culture of NMAU named after Tchaikovsky, teacher of general piano at the Vocational College of the Kyiv Municipal Academy of Music named after R. M. Glier

Creative activity of Isaak Berkovich in the context of the development of ukrainian piano music (to the 120th anniversary of the composer's birth)

The aim of the article is a generalized description of the creative activity of Isaac Yakovlevich Berkovich, a Ukrainian composer and lecturer as well as its impact on the development of piano pedagogy for children. **The research methodology** is based on an interdisciplinary approach, which expresses the integration of culturological, art history, special-historical, etc., principles and methods; the main principles that determine the author's approach are: 1. the principle of objectivity (from his standpoint, facts from the life and work of the musician (artist) indicate his contribution

to the development of culture, music, and pedagogy); 2. the principle of historicity allowed to recreate a real picture of the life and work of I. Berkovich; 3. the principle of comprehensiveness and complexity has taken into account various factors and reasons that allow to comprehensively characterize the contribution of this musician (artist) to the historical and cultural music and pedagogical heritage of Ukrainian culture, considered in the diachronic historical and cultural aspect. The leading role in the presentation of the material is played by the activity-structural method, which allows investigating in detail the creative personality of the pianist-composer-teacher; the method of cultural-historical analysis made it possible to retrospectively highlight the importance of Isaac Berkovich's work in the development of Ukrainian musical and pedagogical culture; methods of biography, source studies, chronological, etc., the method of interviews, implemented as a retrospective analysis of the life and work of a prominent figure of national culture. **The scientific novelty** of the study is based on the initial use of various sources (archival, interviewing, etc.), which are purely authorial in the context of increasing attention to the importance of the creative work of Isaac Berkovich, Ukrainian composer and teacher, primarily in connection with celebrating the 120th anniversary of the birth of the artist and teacher. **The conclusions** reflect the contribution of I. Berkovich's personality to the development of Ukrainian music-pedagogical culture, considered both in retrospect and in the light of projective opportunities for the development of national music culture (especially in the music-pedagogical segment) in modern conditions; emphasize the latest nature of the various types of sources used, which allow to fully highlight the creative work of the artist and the author's experience of communicating with his colleagues and students.

Key words: creative activity of Isaac Yakovlevich Berkovich, music, music culture, age pedagogy, history of the music culture of Ukraine.

Актуальність теми дослідження визначена сучасними особливостями якісних характеристик як загального розвитку *культури* України, так і її *музично-педагогічного сегменту* (зокрема, в дитячій аудиторії). Маються на увазі підходи у царині внеску українських музичних діячів у розвиток вітчизняної музичної культури з т. з. ретроспективного аналізу діяльності видатних композиторів, виконавців (зокрема, фортепіанних) та музичних педагогів. Особливу складність в цьому процесі викликають оцінки творчості музичних діячів, які працювали в радянський період. Це пов'язано із сучасним станом української історії (історії культури), що в ній мають місце генеральні трансформації в ідеологічній та світоглядній сферах. Та, на наш погляд, аналіз життя та творчості видатного композитора і педагога – Ісаака Яковича Берковича (1902–1972), який зробив вагомий внесок у розвиток музичної культури, зокрема, на ниві фортепіанного мистецтва, композиторської творчості та вікової педагогіки (фортепіанної), повноцінно сприяє яскравому розкриттю історії української музичної культури та творчості, закликаючи сучасників берегти і розвивати кращі традиції вітчизняної історії, історії культури, загальний внесок митців України в розвій світової культури та її музичного сегменту.

Аналіз досліджень і публікацій. З метою повноцінного викладу матеріалу статті відзначимо праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, систематизовані в наступних дослідницьких напрямках: 1. теорія та історія музичної культури. Відомі автори з цієї тематики – Л. Архімович, Т. Каришева, Т. Шеффер, О. Шреєр-Ткаченко, розробили ґрунтовну роботу, в якій подали основні відомості з історії української музичної культури; Лідія Борисівна Архимович була знаним українським мистецтвознавцем, у 1978 році вона

була вдостоєна звання лауреата Республіканської премії Українського театрального товариства в галузі театрознавства і театральної критики [2]. Значною роботою в напрямі історії української музики стало видання «Історія української музики, в 6 т.» [5] під головуванням Ганни Аркадіївни Скрипник, автора низки опублікованих колективом Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології, фундаментальних видань та енциклопедичних праць; відповідальним редактором цього видання був Антон Іванович Муха [11], який працював музичним редактором Київської телестудії, був доктором мистецтвознавства, членом НСКУ, автором музикознавчих праць, композитором, фахівцем із творчості І. Берковича. Велику дослідницьку і педагогічну працю здійснили - Лідія Пилипівна Корній, український музикознавець, історик української музичної культури, музичний джерелознавець, доктор мистецтвознавства, професор кафедри історії та теорії культури Київської консерваторії (нині Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського), член НСКУ, та Богдан Омелянович Сютя, український музикознавець, піаніст, педагог і композитор, член НСКУ, доктор мистецтвознавства, професор, лауреат Премії ім. М. В. Лисенка, автор понад 650 публікацій [6]. Також слід відмітити внесок Любові Олександрівни Кияновської, української музикознавиці, докторки мистецтвознавства, лавреатки Премії ім. М. Лисенка, членкині НСКУ [7]. Також значними є роботи Віктора Львовича Клини, українського музикознавця і композитор, заслуженого діяча мистецтв України [8], який присвятив Ісааку Яковичу Берковичу теплі рядки. Діяльність І. Берковича також відмічена в середовищі української діаспори [18], Марією Михайлівною Дитиняк, яка працювала

коментаторкою українських радіопрограм, викладала історію музики на курсах українознавства. К. Фадєєва у своїй статті [19] відмітила внесок І. Берковича в діяльність НМАУ, зазначивши, що за виявленими документами, у 1946 році, 14 вересня, розпочала роботу *кафедра загального фортепіано*, до складу якої також увійшов І. Я. Беркович (пробув на посаді професора до 1970 року). 2. З точки зору розгляду творчої майстерності універсальної особистості – композитора-виконавця-музичного педагога, є фундаментальною праця Ольги Іванівни Коменди [10], української музикознавиці, педагога, музично-громадської діячки, членкині НСКУ, лавреатки Обласної мистецької премії імені І. Ф. Стравінського. 3. Фортепіанна музика – композиція та виконавство, фортепіанна педагогіка, є напрямками, що в них проявили себе видатні діячі вітчизняної музичної культури, зокрема Т. Омельченко зазначила: «...незамінним підручником для роботи з початківцями є виданий Б. Миличем 1975 року посібник «Маленькому піаністу». Ці його праці разом із посібником Ісаака Яковича Берковича становлять основу української школи гри на фортепіано. У 1960 р. видано односторонню «Школу гри на фортепіано» для учнів початкових класів ДМШ І. Я. Берковича [21]....» [14]; цю чудову тему розгорнули - О. С. Олійник [13] та К. М. Гаран [3]. Для повноцінного розгляду життєвого шляху і творчої діяльності Ісаака Яковича Берковича має значення програмна стаття Т. Андрієвської [1], в якій вперше подано об'ємний матеріал – біографічного і музикознавчого характеру, який повноцінно висвітлює його внесок в українську музичну культуру – композиторську, виконавську, педагогічну тощо. Т. Андрієвська здійснила глибокий аналіз шедевр майстра –прелюдії №10; яскраво схарактеризувала його окремі *сольні фортепіанні твори*; детально розглянула програмну працю І. Берковича як педагога «Школа гри на фортепіано» [21]. Відомості джерелознавчого, бібліографічного характеру, які розкривають особливості життєвого та творчого шляху І. Берковича, містяться в державних архівах України – у Державному архіві м. Києва, у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України, у бібліотеках країни [4;20].

У статті робиться спроба доповнити й розвинути основні факти із життя і творчості І. Берковича на основі застосування матеріалів різноманітного характеру – відомостей із архівів, інтерв'ю із провідними діячами музичного мистецтва і культури, даних про вихованців видатного майстра музичного цеху, про його

творчі зв'язки з провідними діячами музичної культури – України та інших країн.

Виклад основного матеріалу. Ісаак Якович Беркович був універсальною творчою особистістю, в якій розгорнулися різноманітні таланти – на ниві композиторської творчості, фортепіанного виконавського мистецтва, педагогічної діяльності, у першу чергу, розрахованої на дитячу фортепіанну музику. Його різновидова творча школа стала рідним домом для декількох поколінь піаністів. Кращі композиції митця стали хрестоматійними, увійшовши до численних репертуарних збірників.

Життєві та творчі моменти з історії Ісаака Яковича Берковича вимагають повноцінної наукової розробки, особливо в переддень 120-річного ювілею цієї людини – 28 грудня 2022 року. Це пов'язано з неповнотою розкриття творчих здобутків майстра; оцінка педагогічної діяльності (дитячої фортепіанної) композитора і виконавця тощо, має бути спрямована на подальше глибоке опрацювання. На нашу думку, поштовхом до цього є той факт, що творчість Ісаака Берковича має програмний цілісний характер із так званого композиторського мистецтва, піаністично-фортепіанного виконавства, педагогічної діяльності, в першу чергу, на ниві дитячої музичної освіти.

Викладемо основні дані про його життя. Ісаак Якович Беркович народився в 1902 р. у Києві в сім'ї годинникового майстра. Опановувати гру на фортепіано він почав у восьмирічному віці. З 1920 по 1925 рр. І. Беркович навчався у Київській консерваторії по класу видатного педагога-піаніста, професора, композитора, першого ректора Київської консерваторії В. В. Пухальського (1848–1933). Робота В. Пухальського над формуванням фортепіанного педагогічного репертуар та розробка методичних збірників цього виду притягнула до себе широке коло обдарованої молоді. У цей час І. Беркович одночасно захопився «дитячим» сектором цього напрямку, зробив перші кроки на ниві композицій. Його наставником, професором по класу композиції став Б. М. Лятошинський (1894–1968).

І. Беркович, який встав на шлях композиторської творчості, розпочав педагогічну діяльність в 1922 р. як викладач фортепіано, у ДМШ №6 м. Києва. З 1933 по 1941 рр. він продовжив викладацьку діяльність вже як асистент у Київській консерваторії. Під час Другої світової війни І. Беркович евакуювався до Узбекистану, де викладав у обласній музшколі (м. Бухара) та в музшколі в Самарканді. Одночасно мала місце його концертмейстерська діяльність у Самаркандському узбецькому театрі. У цей час І. Беркович наполегливо відпрацьовував

навички піаніста і викладача. З 1944 р. І. Беркович поновився в Київській консерваторії, на посаді доцента кафедри загального фортепіано, а, з 1969 р. він працював тут на посаді професора.

Зазначимо дуже важливий факт – під талановитим керівництвом Ісаака Берковича опановували мистецтво фортепіанної гри (по класу спеціалізованого фортепіано) такі музичні діячі, як: музикознавці, Галина Фількевич (1938), Тамара Нехода, Жанна Литвиненко; видатний диригент Едуард Серов (1937–2016); композитори – Вадим Храпачов (1947–2017), Микола Полоз (1936–2016), Володимир Тилик (1938–2009) та ін. Загалом через клас загального фортепіано під орудою І. Берковича пройшло чимало представників музичного мистецтва; зокрема, у 1964/65 навчальному році у нього навчалися 15 студентів. У липні 1970 р. Ісаак Беркович завершив роботу в консерваторії. Вихованці класу І. Берковича свідчать про те, що його специфіка занять полягала в тому, що уроки розпочиналися з читання з нотного листа; на кожен урок його студенти мали приносити із бібліотеки будь-яку літературу для читання із листа, із врахуванням їхніх смаків й зацікавленостей. Заняття не могло бути розпочатим, якщо студенти не мали з собою нот для читки. Також є дуже важливим – усі власні нові твори (навіть фортепіанні концерти) І. Беркович апробував читкою з листа в ході їхньої презентації в студентській аудиторії; композитор пролонговано повіряв текст, інколи виправляючи ноти.

Цікавим і змістовним є інтерв'ю музикознавці Галини Миколаївни Фількевич (1938), української музикознавці, кандидата мистецтвознавства, доцента щодо відтворення основних принципів репертуарної політики в класі І. Берковича: «...Він мені часто давав твори, які я не знала, і не чула ніде. Наприклад, вперше я познайомилася з творчістю М. Метнера на заняттях у Ісаака Яковича. Мені відомо, що навіть піаністи не завжди знайомляться на уроках спеціального фортепіано з його творами. А от я грала Метнера, і звичайно граючи його, мені як музикознавцю, було цікаво знаходити матеріал про Метнера. Також він мені дав Концерт для фортепіано з оркестром Отара Тактакішвілі, котрий був написаний за кілька років до того. Я грала з ним в 4 руки переклади на фортепіано «Лакрімози» В. А. Моцарта, танців А. Хачатуряна. З фортепіанних концертів я ще грала К. Сен-Санса Концерт №2, «Піонерський» концерт М. Сільванського. Коли я закінчила навчання в І. Берковича, я йому подарувала збірку творів Антона Аренського, адже хотіла знайти те, що не так відомо. Він мене привчив шукати щось

маловідоме. Він прагнув розширити сферу пізнання фортепіанної музики...» [16].

Кіра Іванівна Шамаєва, доктор мистецтвознавства, професор кафедри загального та спеціалізованого фортепіано (Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського, у інтерв'ю, даному автору цієї статті, згадує: «...Прямий творчий контакт із І. Берковичем у мене був єдиний раз. Але вже з нього для Вас стане очевидно, хто він у своїй педагогіці та музиці. Один раз у мене все-таки була в той час студентка-теоретик. І він її почув на екзамені спеціалізованого фортепіано, де вона грала 12 дитячих п'єс С. Прокоф'єва, і він почувши цей цикл сказав: «Як це можливо грати, і що це взагалі таке?». Одним словом, висловився різко проти Прокоф'єва. Тобто його портрет, це портрет дитячого композитора ХХ століття. Хоча він вважався учнем Б. Лятошинського з композиції, але у його творчості Ви вплив Б. Лятошинського не почуєте. Але методичний репертуар у нього чудовий. Хоча у вихованні дітей має бути і С. Прокоф'єв, і К. Орф, і Б. Барток, котрих він також би не прийняв. Він проводив методичну роботу у музичних школах, його твори викладачі ДМШ просто «забирали з-під олівця», бо у них була необхідність...» [15].

Для нашого дослідження має цінність лист – від Ісаака Берковича до його дружини – Марії Осипівни (написаний у 1962 р.) (зберігається в ЦДАМЛМ (м. Київ)). У ньому композитор цікаво описує святкування свого 60-річчя (1962 рік): у Київській консерваторії йому подарували чехословацьку вазу та статуетку Вана Кліберна (Вен Клайберн, англ. Harvey Lavan Cliburn Jr.; 1934–2013), американського піаніста, першого переможця Міжнародного конкурсу імені Чайковського (1958); вона зображує В. Кліберна за роялем. На ім'я І. Берковича надійшла вітальна телеграма від керівництва Спілки композиторів срср; слова великої пошани містяться в ювілейному посланні від *Українського музичного фонду* (за підписами Ф. Надененка (1902–1963) та М. Сільванського (1916–1985); також І. Берковичу надійшло привітання від Г. Артоболевської (1905–1988), з якого слідує, що знані музичні діячі знаходилися в стані активного листування.

Велике значення для розвитку вітчизняної музичної культури мала творча співпраця та «перехрещення» життєвих доль Ісаака Берковича і Миколи Сільванського, українського піаніста, композитора, також педагога. Цих майстрів музики пов'язували дружні відносини; М. Сільванський також викладав на кафедрі спеціалізованого фортепіано в Київській консерваторії. До наших часів збереглися відгуки-рецензії Миколи Сільванського щодо окремих

творів Ісаака Берковича, зокрема, про третій концерт: «...Концерт написаний з великим смаком на високому професійному рівні, і являє собою велику цінність як педагогічний матеріал...» [4, 5]; про варіації на тему Паганіні для фортепіано з оркестром: «...Автору вдалося уникнути впливів інших композиторів і написати своєрідні, цікаві варіації середньої складності доступні учням муз. шкіл та училищ...» [4, 7]. Про особисте спілкування цих діячів свідчать їхні творчі зустрічі (зокрема, вони мали місце 15 та 16 лютого 1958 р. у Харкові). У перший вечір вони виконували свої твори, в яких І. Беркович акомпонував перший («Піонерський») концерт М. Сільванському. Наступного дня вони провели майстер-класи з ученицями місцевих шкіл.

Треба визнати – Ісаак Беркович відноситься до славетної когорти представників *київської фортепіанної школи*, які поєднували у своїй музичній діяльності композиторську, педагогічну та виконавську спеціалізацію. Виходячи із цієї позиції, окреслимо основні риси його композиторської діяльності. І. Беркович, спираючись на національні та загальноєвропейські традиції музики, особливо в її педагогічно-виконавському аспекті, творчо переосмислив основні існуючі моделі написання музики для дітей, розширив програмний зміст творів музики відповідно до естетичних настанов свого часу, прагнув до удосконалення виконавської техніки юних піаністів, постійно оновлював педагогічний та концертний репертуар. Окремі фортепіанні твори І. Берковича стали «золотим фондом» педагогічного репертуару.

Знаковим сольним фортепіанним циклом І. Берковича є *цикл з 24 прелюдій*. Жанр фортепіанної прелюдії міцно закріпився в музичному мистецтві ХІХ-ХХ стт.; у цьому жанрі цикл І. Берковича є одним з небагатьох зразків його переосмислення, особливо із врахуванням специфіки цього жанру відповідно до вимог до педагогічного репертуару для учнів-піаністів старших класів та перших курсів музичних училищ. Цикл позначений образною багатобарвністю, різноманітною технікою та індивідуальним перетворенням романтичної (із художньої точки зору) позиції на програмну. Цикл «24 прелюдії» І. Берковича може бути корисним в якості розвитку обширу репертуару професійних піаністів; при цьому процес виконання прелюдій циклу вимагає від інструменталіста досконалої техніки й піаністичної витримки.

Наймасштабнішою працею методичного спрямування у творчому доробку І. Берковича, є «Школа фортепіанної гри». Популярність «Школи» у часи І. Берковича набула широкого розголосу. Цей феномен мав опертя в загальній

музичній діяльності, в радянський період, – на національно-пісенну основу. Специфікою творчості композитора у цьому напрямі було використання фольклорних інтонацій світових національних музичних культур: чеської, китайської, польської, та багатонаціонального музичного комплексу народів СРСР. Саме на цих теренах мала місце нагальна потреба в фортепіанній літературі для музичних шкіл. Цей потік спрямував Ісаак Беркович. Одночасно, при своїй технічній невибагливості, художня цінність цих творів перебувала на високому рівні. Ба більше, «Школа» надала поштовх для інших українських композиторів, що в цілому збагатили вітчизняну фортепіанну музику дитячим репертуаром.

На цій основі була заснована авторська школа гри на фортепіано О. М. Яковчука (1952), українського композитора, Заслуженого діяча мистецтв України, лауреата державних та міжнародних премій, члена Національної спілки композиторів України, професора кафедри композиції Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського; мала місце систематизація ідей та практики від І. Берковича Б. О. Миличем (1904–1991), радянським і українським педагогом-піаністом, який протягом багатьох десятиліть керував фортепіанним факультетом *Київської державної консерваторії імені П. І. Чайковського*, професором (збірки «Фортепіано», «Юному піаністу») [14].

На думку фахівців, найбільш помітне новаторство у жанровому плані в творчості І. Берковича, прослідковується у жанрі *фортепіанного концерту*. Він, разом із М. Сільванським, стали засновниками *жанру дитячого фортепіанного концерту*. Цей жанр пов'язаний з дитячою та юнацькою тематикою, має на меті реалізацію музично-естетичних навчально-методичних функцій, спрямованих на ознайомлення юних музикантів з особливостями цього жанру на доступному їм рівні. У наш час цей жанр користується великим попитом та чималою потребою, адже саме дитячі фортепіанні концерти є для початковий-піаністів своєрідною творчою лабораторією, яка готує їх до виконання більш серйозних зразків із цього жанру. При цьому варто зауважити – дитячий фортепіанний концертний репертуар не належить до «легкого», в образно-стильовому розумінні. У ХХІ ст. український дитячий фортепіанний концерт отримав своє продовження, зокрема, в концертах Л. Шукайло (1942), О. Іванька, Л. Брустінова.

Окрім фортепіанної музики І. Берковича цікавили також *вокальні жанри* – романси, пісні, твори для народних інструментів, віолончелі. Проте він залишався саме фортепіанним

композитором – спроби звернень до інших інструментів були у його творчості епізодичними; треба визнати – вони за своїм художнім рівнем поступаються фортепіанним творам майстра. Також важливою сферою діяльності І. Берковича було редагування творів видатних українських композиторів: В. Косенка (1896–1938), Я. Степового (1883–1921) та І. Віленського (1896–1973). Ці напрями творчості митця яскраво демонструють високий професіоналізм Ісаака Берковича, його композиторський та педагогічний дар, глибинне відчуття потреб творчого розвитку існуючих жанрових моделей, зокрема, дитячої фортепіанної музики; принесли в українське музичне життя значні результати, які, в цілому, можна оцінити в якості значних щодо розвитку української музичної культури.

Наукова новизна. У статті вперше введено в науковий обіг матеріали, які описують життєтворчість І. Берковича, зокрема – документи з Державного архіву м. Києва, ЦДАМЛМ (м.Київ); вперше використані записи інтерв'ю з видатними діячами музичної культури України (Г. Фількевич та К. Шамаєвою); вперше подані матеріали про зв'язки митця з провідними діячами музичної культури, які відносяться до періоду 1960–1970 рр., в Україні та в інших країнах.

Висновки. Композиторська діяльність І. Берковича стала значним явищем в історії української музичної культури у ХХ столітті; вона значно розширила репертуар юних піаністів. Його фортепіанна педагогіка стала однією з рушійних сил у галузі методики викладання гри на фортепіано (особливо в дитячому середовищі). Значення творчості І. Берковича полягає в тому, що його твори сприяли збагаченню композиторського мислення, розширили палітру виконавської техніки (фортепіанно-піаністичної), знань, вмінь й навичок юних виконавців. Спрямована програмність творчого, музично-педагогічного доробку значного діяча української музичної культури яскраво відобразили різноманітні аспекти світу дитинства, маючи на меті не лише методично-педагогічний комплекс, але й реалізацію сукупності естетично-виховних цілей, що наочним чином забарвлюють сферу феномену культури (зокрема, дитинства) у музичному мистецтві. Твори універсальної особи митця мають поважне естетичне значення як для вітчизняного музичного мистецтва, так і для широко загалу. Відзначення 120-ої річниці майстра – 28 грудня, – стане значною подією в культурно-мистецькому житті країни, особливо у непростий для українців час, у лакуні звернення до витоків вітчизняної музично-педагогічної творчості, що є нагальним завданням у справі її осмислення та почесного вшанування.

Література

1. Андрієвська Т. О. Ісаак Беркович–педагог та композитор. *Київське музикознавство*. 2014. Вип. 49. С. 212–220. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kmuz_2014_49_26 (Дата звернення: 08.02.2022).
2. Архімович Л. Б. Нариси з історії української музики. Ч.2 / Л. Б. Архімович, Т. І. Карішева, Т. В. Шеффер, О. Я. Шреер-Ткаченко. Київ : Мистецтво. 1964. 311 с.
3. Гаран К. М. Фортепіанна музика для дітей у творчості українських композиторів. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*. 2014. № 30. С.24–31. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1176.30.2014.1598165>.
4. Державний архів міста Києва. Ф. 161. Оп. 2. Д. Р-810, од. збер. 178. Особова справа Берковича Ісаака Яковича. 5 вересня 1944-1 липня 1970. 44 с.
5. Історія української музики : в 6 т. / голова ред. кол. Г. А. Скрипник. Київ, 2004 . Т. 5 : 1941–1958 рр. / М. В. Беляєва [та ін.]; відп. ред. А. І. Муха. Київ : [б.в.], 2004. 504 с
6. Корній Л., Слюта Б.. Історія української музичної культури: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2011. 719 с.
7. Кияновська, Л. О. Українська музична культура: навч.-метод. посіб. Тернопіль: СМП "Астон", 2000. 184 с.
8. Клин В. Л. Українська радянська фортепіанна музика (1917–1977). Київ: Наукова думка. 1980. 316 с. / Творчість. Три концерти для ф-но з орк. (1961, 1963, 1967), тріо для скрипки, віолончелі і ф-но (1928), для ф-но Школа гри на ф-но (1960), цикли педагогічних п'єс та ансамблів (1938–66), дві сонати (1963), "Варіації на народні теми (1963), 24 прелюдії (1965), ансамблі (два зошити – 1962, 1966), 35 етюдів (1950), п'єси для скрипки і ф-но (1958), для віолончелі і ф-но дві п'єси (1956), п'ять п'єс (1965), п'єси для домри і ф-но. Ромansi, пісні, пісні для дітей "10 дитячих пісень" на сл. Г. Демченко (1956–7), "Маленькі майстри", "Будівники" та ін.
9. Козаренко О. В. Феномен української національної музичної мови: монографія. *Наук. т-во ім. Т. Шевченка. Українознавча б-ка НТШ*. №15. Львів: НТШ, 2011. 286 с.
10. Коменда О. І. Універсальна творча особистість в українській музичній культурі : 17.00.03 – Музичне мистецтво : автореф. дис. ... док. мист. Київ. 2020. 45 с.
11. Муха А. І. Композитори України та української діаспори. Київ, 2004. 352 с.
12. Ніколаї Г. Ю. Українська фортепіанна музика як феномен культури ХХ століття. *Ars inter Culturas*. 2010. №1. С. 121–132.
13. Олійник О. С. Українська фортепіанна музика для дітей. Київ : Наукова думка, 1979. 107 с.
14. Омельченко Т. А. Фортепіанна педагогіка Бориса Милича. *Часоти Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. № 2, 2015. С. 69–81.
15. Особисте інтерв'ю Зубая Ю. М. з Шамаєвою Кірою Іванівною (23.09. 2020).
16. Особисте інтерв'ю Зубая Ю. М. з Фількевич Галиною Миколаївною (15.01. 2022).
17. Особисте інтерв'ю Зубая Ю. М. з Литвиненко Жанною Андріївною (20.02. 2022)
18. Українські композитори. Серія Довідників. Біо-бібліографічний довідник. / Марія Дитиняк. Довідник. 14.

1986. Канадський інститут українських студій. Альбертський університет. Едмонтон Альберта. Canadian Institute of Ukrainian Studies. University of Alberta. / Occasional Research Reports. / Editorial Board: Andrij J. Hornjatkevyc (Humanities), Bohdan Krawchenko (Social Sciences), Manoly R. Lupul (Ukrainians in Canada), Myroslav Yurkevich (History). / Беркович Ісаак Якович. С. 21. 162 с.

19. Фадеева К. В. З історії кафедри загального та спеціалізованого фортепіано нмау ім. П. І. Чайковського. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2013. № 1. С. 122–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chasopys_2013_1_17 (Дата звернення: 08.02.2022).

20. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (м. Київ). Ф.468. Оп.1. №3/32249. Беркович Ісаак Якович – український композитор, педагог, музичний діяч, 19 арк.

21. Беркович И. Я. Школа игры на фортепиано. Киев: Государственное изд-во изобразительного искусства и музыкальной лит-ры, 1962. 215 с.

References

1. Andrievska, T. O. (2014). Isaac Berkovich-teacher and composer. *Kyiv Musicology*, 49, 212–220. Retrieved in: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kmuz_2014_49_26 (No access date) [in Ukrainian].

2. Archimovich, L. B. (1964). Essays on the history of Ukrainian music. Part 2 / L. B. Archimovich, T. I. Karisheva, T. V. Schaeffer, O. Ya. Schreyer-Tkachenko. Kyiv: Art. 311 с. [in Ukrainian]

3. Garan, K. M. (2014). Piano music for children in the works of Ukrainian composers. *Bulletin of KNUKiM. Series: Art History*, 30, 24–31. Retrieved in: <https://doi.org/10.31866/2410-1176.30.2014.1598165> [in Ukrainian] [No access date]

4. State Archives of the City of Kyiv. F. 161. Op. 2. D. R-810, od. collect 178. Personal file of Berkovich Isaac Yakovlevich. September 5, 1944-1 July 1970. 44 p. [in Ukrainian]

5. History of Ukrainian music : in 6 volumes. (2004). Ed. count. G. A. Skripnik. Kyiv, 2004, 5: 1941–1958. M. V. Belyaeva [etc.]; resp. ed. AI Fly. Kyiv: [b.v.]. [in Ukrainian]

6. Korniy, L., Syuta, B. History of Ukrainian musical culture: [textbook. for students. higher textbook zakl.] (2011).. Kyiv: NMAU named after P. I. Tchaikovsky [in Ukrainian].

7. Kiyanovska, L. O. (2000). Ukrainian musical culture: teaching method. way. Ternopil: SMP "Aston". 184 p. [in Ukrainian]

8. Klin, V.L. (1980). Ukrainian Soviet piano music (1917–1977). Kyiv: Scientific opinion. 316 p. Berkovich Isaak Yakovych (December 28, 1902, Kyiv – January 5, 1972) – composer, teacher. Three concerts for orchestra. (1961, 1963, 1967), trio for violin, cello and f-no (1928), for f-no School of

f-no (1960), cycles of pedagogical plays and ensembles (1938–66), two sonatas (1963), "Variations on Folk Themes" (1963), 24 Preludes (1965), ensembles (two notebooks – 1962, 1966), 35 sketches (1950), plays for violin and piano (1958), for cello and f-no two plays (1956), five plays (1965), plays for domra and f-no Romances, songs, songs for children "10 children's songs" in Fig. G. Demchenko (1956–7), "Little Masters", "Builders" and others.

9. Kozarenko, O. V. (2011). The phenomenon of the Ukrainian national musical language: [monograph]. *Science. t-in them. T. Shevchenko, Ukrainoznavcha b-ka NTSh*, 15. Lviv: NTSh. [in Ukrainian].

10. Komenda, O. I. (2020). Universal creative personality in Ukrainian musical culture. 17.00.03 Musical art. Author's ref. dis. ... Doc. Art History. Kyiv [in Ukrainian].

11. Mukha, A. I. (2004). Composers of Ukraine and the Ukrainian diaspora. Kyiv [in Ukrainian].

12. Nikolay, G. Yu. (2010). Ukrainian piano music as a cultural phenomenon of the XX century. *Ars inter Culturas*, 1, 121–132 [in Ukrainian].

13. Oliynyk, O. S. (1979). Ukrainian piano music for children. Kyiv: Naukova Dumka [in Ukrainian].

14. Omelchenko, T. A. (2015). Piano pedagogy of Boris Milich. *Journal of the Tchaikovsky National Academy of Music of Ukraine*, 2, 69–81 [in Ukrainian].

15. Personal interview of Zubay Yu. M. with Shamaeva Kira Ivanivna (September 23, 2020) [in Ukrainian].

16. Personal interview of Zubay Yu. M. with Filkevich Galina Mikolaivna (15.01. 2022) [in Ukrainian].

17. Ukrainian composers. A series of reference books. Bio-bibliographic guide. Maria Dityniak. Directory. 14. 1986. Canadian Institute of Ukrainian Studies. University of Alberta. Occasional Research Reports. Editorial Board: Andrij J. Hornjatkevyc (Humanities), Bohdan Krawchenko (Social Sciences), Manoly R. Lupul (Ukrainians in Canada), Myroslav Yurkevich (History). Berkovich Isaac Yakovlevich, 21., 162 [in Ukrainian].

19. Fadeeva K. V. (2013). From the history of the Department of General and Specialized Piano NMAU by P. I. Tchaikovsky. *Journal of the Tchaikovsky National Academy of Music of Ukraine*, 1, 122–137. Retrieved in: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chasopys_2013_1_17 [No access date] [in Ukrainian].

20. Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine (Kyiv). F.468. Op.1. №3/32249. Berkovich Isaak Yakovych - Ukrainian composer, teacher, musician, 19 sheets [in Ukrainian].

21. Berkovich, I. Ya. (1962). School of piano playing. Kyiv: State Publishing House of Fine Arts and Music Literature [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 22.02.2022
Отримано після доопрацювання 21.03.2022
Прийнято до друку 06.04.2022